

NAMIBIA SENIOR SECONDARY CERTIFICATE

FIRST LANGUAGE SILOZI ORDINARY LEVEL

4111/3

PAPER 3 Literature

2 hours

Marks 60

2017

Additional Materials: Answer Book

INSTRUCTIONS AND INFORMATION TO CANDIDATES

- Write your answers in the Answer Book provided.
- Write your Centre Number, Candidate Number and Name in the spaces on the Answer Book.
- Write in dark blue or black pen.
- Do not use correction fluid.
- Answer **three** questions, **one** from Section A **Poetry**, **one** from Section B **Prose** and **one** from Section C **Drama**. Of the three answers, **one** must be an essay.
- Pay attention to spelling, punctuation and sentence structure.
- The number of marks is given in brackets [ ] at the end of each question or part question.

LITAELO NI LITABA ZEÑWI KWABATATUBIWA

- Ñola likalabo mwaBuka yofilwe yaKualabela.
- Ñola nombolo yasibaka sakuñolela, nombolo yaMutatubiwa ni Libizo mwasibaka sakuñolela sesifilwe faBuka yaKualabela.
- Ñola kasiñoliso sandilu kapa bunsu.
- U sisebelisi siñoliso kapa lingongwe lelitakula.
- Alaba lipuzo **zetalu**, **iliñwi** mwakalulo **A Mikanga**, **iliñwi** mwaKalulo **B Makande** ni **iliñwi** mwaKalulo **C Lipapali**. Mwalikalabo zetalu zeo, **ilinwi** ibe likande leliteletele.
- Tokomela hahulu peletelo, maswayo akubala ni pupo yalitaba.
- Nombolo yalinepo ibeilwe mwasakana [ ] kwamafelelezo apuzo ni puzo kapa kalulo yapuzo.

This document consists of **9** printed pages and **3** blank pages.

Republic of Namibia

MINISTRY OF EDUCATION, ARTS AND CULTURE

KALULO YA A: MIKANGA

Ualabe feela puzo **iliñwi** mwakalulo ye.

1 Sibabule simwalikubo: R.M. Mbala

Bala litimana zetokozwi mwamukanga wa ndwa mikasamulaho ualabe lipuzo zelatelela.

Ndwa

Ma wee, na bondateee!
 Mawee bomaaa!
 Mawee kuku wa ka wile!
 Ni ta liba kumañi na
 Ki kumañi ko ni ta yendama maweeeee!

Africa u mwasikapa sa mioko
 Liuya ni lishuke la bana ba hae
 La mu sisita
 Ya ta mu kuñulula u ta shokomokela kai
 Yo ni yani ba fana lusata
 Ndiulu ye i simululwa ki mañi!
 Minwana cicaa kuwena ndwa
 Silemandumba sa kamunu
 Situhu ki noha mulaho
 Mukekecima ki silatuna
 Bona, talima isetuke kabunako
 Kapo ya batanga, Ndwa ya Bubeli
 Li sa bila mwasifuba sa Africa.

Africa u tobezwi ki baana tota
 Ni bukajenu le wena ndwa
 U sa alabana kuyena
 Kunonoya se sisiezi
 Mabala, mishitu, linuka ni masa
 Lu sa buleli minzi
 Li fetuhile pono ye sabisa
 Ni talime fa ki katendele ka me ni ndate
 Yani fani ki kaizeli
 Ni hatele fa
 Ki masapo a malume ni minange
 Ni kute ngombemongo
 Ni sikatela situpu sa mulatiwa

Haili mukulwange ni fatehile
 Pilu ya ka i tumpwamwi mali
 Kana ka ka se ka omile pilu
 Lifu ni situpu se li mukushuko ni mulalelo
 Bana mo lu ba utela
 Kamuso ki mo ba ta yo bela
 Bumaswe bo bucwalo
 Ki liñiba le lisalota bufubelu
 Ki sitombo se si si na tatu
 Mulilo kaufela
 Mukotezi ki kamunu
 Sihahabe se si si na boya
 Kumbali a pala kwa "itaya na nyina waye."
(R.M. Mbala)

- (a) Fa litaluso zamanzwi alatelela kakuya komo asebeliselizwe mwamukanga
- (i) sukulu. [1]
- (ii) nziye. [1]
- (b) Nopa lipulelo zemwamukanga zeo lisupa kuli kamunu ki yatisa ndwa? [3]
- (c) Ñola kamomuñoli asupelelize bumaswe bwandwa mwamukanga. [5]
- (d) Talusa seo muñoli nalika kufitisa kamukanga wandwa. [5]
- (e) Muñoli ukususuelize cwañi kuli uikutwe bumaswe bo lindwa zamukowa litisa kwa banana? [5]
- [20]

KAPA

2 Libalala Mulatiwa: Sikutumbe Songiso

Bala litimana zetokozwi mwamukanga wa **Lisa lamezi a futumala** mikasamulaho ualabe lipuzo zelatelela.

Lisa lamezi a futumala

Ki na muyaba,
Nifumaneha kwanu kwaCheembe

Mina Malozi mwanikomokisa,
Busihu hamulobali,
Musihali hamusebezi,
Nako kaufela mupatehile,
Mupatehiswa ki taba iliñwi,
Ili taba yakububanisa naha yamina.

Semububanisa naha ni siboni,
Ki momububanisa nuka,
Ki momubabaza.
Mina,

Hamuzibi kuli nuka ki ya mañi ni mañi?
Koizwa ina ni bañi bayona,
Koifelela ina ni bañi bayona.
Lizazi lisika likela kale,
Hamumate mutobona,
Mutombwetuka.

Kwanu kuna ni makazo,
Ye komokisa bamacaba,
Babansu ni babasweu,
Kuna ni lisa lamezi afutumala.
Mwalibaka zeñwi,
Hafutumali kono acisa.
Nako kaufela ike azwa faliso.

Lisa lahesu libizwa Cheembe.
Kona mwana likezela Ñandu Mukala,
Ni bana bahae kaufela.
Likuhu ni likomu zabona,
Kaufela liinzi ni bona.

Kelezo ki ye bana bahesu
Hamuka taha mulwale linubu,
Zeo mukabeya kwalisina lakota,
yeyemi mwalisa laCheembe.

Hamuse mubeile linubu,
 Mukapotoloha kota,
 Muze muopela,
 Muze mubina.
 'Twasika kuCheembe,'
 Haiba hamuzibi Sitonga,
 Muka to opela nihaike ka Silozi.
 'Lufitile kwaCheembe,
 Eee! Lufitile kwaCheembe.'
(Sikutumbe Songiso)

- (a) Tatulula kamomuñoli alutaluselize bunde bwalisa lamezi afutumala kwabatu.
 Ñola kalabo yahao kamanzwi amwahalaa **125 – 150**. [10]
- (b) Talusa seo muñoli nalika kufitisa kwabatu bamikwa yakulata hahulu kububanisa
 lika zabona kuli ki zende kufita zababañwi.
 Ñola kalabo yahao kamanzwi amwahalaa **125 – 150**. [10]
- [20]

KALULO YA B: MAKANDE

Ualabe feela puzo **iliñwi** mwakalulo ye.

3 Bupilo kaswalala: B.N. Kasale.

Bolnduna Sitenda ni bona ba kocokile ni mpotuna ya wayalesi. Muenyi wa bona yena u sa ya mwalieto la hae. Kubolnduna ki nako ya busihu ha ku bonahali hande, i ka swana ya ba tiyeho ha i ta ba musihali. Kana wa ziba? Pilu i kona kubeya kunutu ye sa bonwi ki mulika'a hao. Kamba ha ki cwalo, kamba ba bañata ha ba welangi mwabutata, kapa kambe nako ni nako ki lindwa ha u bona za kulela mwana habo wena mwapilu ya hae.

Cwale kunutu ya pilu ki kunutu ya Mulimu mwapupo. Lisundanyana za fela mi muenyi a to esha mwasibaka sa bolnduna Sitenda, sina kamita ba munzi ba kala kuamuhela limpo. Sitwala Ndekandeka ne li ya na na ni lilato, mi limpo na sa zi libali ha ya mwamunzi wa na lata ha kakañi. Ha busile limpo za tambekwa kwamalapa kamukana. Muenyi a ina mazazinyana, ki ha zibisa mulika'a hae mulelo ni pilaelo ya hae. Mi a li: "Kupo ya ka ne li kuli ha ku konahala, bolnduna Sitenda ne mu ka ni fumanela sibaka sa matibelelo a ka i li kwamukulela wa nuka, i li kuli ni no fitelanga kwateñi. Ne ni na ni musebezi mwasilalo sa mina, sina ha mu ni amuhezi hande kamazazi mañata. Ne ni sa lati kusiya sibaka sa mina ku sina seni mi ezeza i li kutiisa silikani ni sizwale." Muenyi a zwelapili, a li: "Mina mwa ni ziba, ni na na mi ziba, mabasi a mina na ziba, kono mina ha mu zibi mabasi a ka. Kwanda kuziba mabasi feela, ne ni bata kutoma sintolo mo nika lekiseza libyana, kukwalula sikolo mo ku lutelwa banana kuli ba zibe kubala ni kuñola. Kutoma muyaho ni kukwalula ndu yalialafelo sona sipatelanyana."

(a) Muñoli natalusa sikamañi kalipulelo zelatelela

(i) Bupilo kaswalala.

(ii) Muenyi holoha luce kuwena.

[2]

(b) Bunde bwakupata mikwa yemaswe kwabatu babasakuzibi ki bufi? Ñola kalabo yahao kamibamba yemilalu.

[2]

(c) Talusa kamomuñoli alutolokezi Sitwala Ndekandeka. Ñola kalabo yahao kakuhatelela kuzemwalikande.

[6]

(d) Maikuto amuñoli ki afi kwabatu bao balata ahulu kuamuhela limpo, fa kalabo yahao kakuhatelela kuzemwalikande.

[5]

(e) Limpo zeo neli fiwa kwabolnduna sitenda litisize butata mañi kwasicaba sabona.

[5]

[20]

KAPA

4 Lika liwa nyambwanaleka: Chinua Achebe

Ubalile buka yaLika liwa nyambwanaleka mwahalaa silimo. Ñola kamo muñoli akususuelize kuziba muuna walibizo la Okonkwo mwalikande.

Ñola kalabo yahao kamanzwi amwahalaa **250 – 300**.

[20]

KALULO C: LIPAPALI

Ualabe feela puzo **iliñwi** mwakalulo ye.

5 Situhu siipa mata: V.N. Sazita

Lifosi Kaufela: Eni, Muñali.

Mulena: Makapaso, mu lenge batu bao mwa sitokisi.

Mbakati Namasiku: (*Ka matomola-pilu*) Muñali, ne ni na ni linzwi.

Mulena: Mutanga ka a bulele.

Mbakati Namasiku: Kabe mulena a ka ni utwela butuku, kuli ni wele famahutu a hae ka pata. Ni mu taluseza se si ni ca muhupulo. Na ni twembuci hape ni mbakati Me ni Ndate ba ni siile kaale-kaale muuna ka ya na sa bile luongo-ongo wa ka, ni yena u ile ku ba sifukambanda sa lififi. Hape ki yo mwana ke a li muñwi ya sa ni siya mwandiulu kutokwa mutusi ni mubabaleli wa ka. Kabe mulena a ka talima ba baseta kuli a kone kuziba mwa ka ba liululela. Ni mwameeto a hae kushekela miyoko ya kutwelo-butuku ku luna babaseta. Ha ku ta mu palelwa mulena u na ni maata a kubulaya muluilui kaufela mwasisa sa hae. Mulena fitiseza komoki ya lifu ni ku na. Makandauko a ka ki a matunatuna. Mwapumulo ya buiketo ye libelezi ufi ni ufi Mulena a ni lumelele ni na ni yo pumula, ko ku yo pumula mwana ka. Lifasi kaufela li libale mabizo a lubasi lwa luna. Ha ku ta tabisa mulena a ye ka kupo ya ka. (*U kandelega ni ku ina fafasi*)

Mulena: Luli manzwi a hao a taba lipilu za luna. Butata ha bu tile bu tile. Ba atulezwi lifu la litau mi li lukile.

Ngambela: Kambe mulena a sikekela mbakati zebe kuli a kenwe ki matomolapilu a manzwi a. Kuutwelwe batu situumo sa matomola-pilu.

- (a) Ki mulao mañi o natomile mulena bakeñisa sa buozwa bo nesebupahami ahulu mwahalaa babanca? [2]
- (b) Mopa manzwi mwatimana anani litaluso zelatelela
- (i) Mubabaleli. [1]
- (ii) Yasina bashemi. [1]
- (c) Kiñi seo sitisa kuli bupilo bwaMbakati Namasiku bube bobubilaeza kumubali. Fa kalabo yahao kakuhatelela kuzemwapapali. [6]
- (d) Neuli yomuñwi wabolubona kameto, lifosi halifiwa koto yakuyumbelwa mwamusima walitau, talusa maikuto ahao ni zeo neuhupula kakezo yecwalo. [5]
- (e) Kakuya kamaikuto ahao, kana mulena Akaongolelwa naswanela bulena. Ñola kakuhatelela kuze mwalikande. [5]

[20]

KAPA

6 Sinkatana: S.M. Mofokeng

Talusa kakutala kamomuñoli nasusueza kuli kushwelwe Bulani makeke kufita musalaa hae Maliepezani.

Ñola kalabo yahao kamanzi amwahalaa **250 – 300**.

[20]

BLANK PAGE

BLANK PAGE

BLANK PAGE